

НЕУГАСИМИЯТ ПЛАМЪК В ДУШАТА НА КОНСТАНТИН ПОПОВ

Константин Попов. Неугасимият пламък – за необятните дълбини и красоти на българския език. София, 2008, 275 стр.

Известният наш езиковед стилист Константин Попов издаде нова книга, която може да се нарече автоподарък по случай собствената му 85-та годишнина. Текстът ѝ поражда размисли.

За филолозите отделната дума е единица на речта със свое граматично и лексикално значение, описано в граматиките и тълковните речници на дадения език. Обикновеният носител на езика и сам може да установи различията в лексикалната същност, защото думата попада в различен контекст и получава различен смисъл. Модерните езиковедски центрове отделят голямо внимание на тълковните речници, в които всяка дума е дадена със своите значения – преки и преносни. За лексиколозите тази характеристика е достатъчна: те смятат, че по този начин са казали всичко.

Новата книга на Константин Попов аргументирано ни показва едностранчивостта на тази филологическа доктрина. За проникновения автор на книгата българското слово има безкрайни дълбини и красоти, които носи чрез своята стилистика и чрез възможностите си да поражда различни асоциации.

Книгата е структурирана в 3 части. В първата се прави анализ на отделни думи, които авторът смята за интересни и асоциативни. Майсторите на българското художествено слово многократно са изразявали възхищението си от силата на българския език, в който има средства както за пряко назоваване, така и за полутонове, показващи модалността на говорещите българи. Авторът ни внушава, че силата на въздействието произтича от умението да се използват именно полутоновете, за които и в най-добрия речник може само да се загатва.

К. Попов е всепризнат майстор на есето, но тук есеистичният подход е останал по-скоро на заден план. Врѣх е взел филологическият анализ, базиран на психолингвистиката. Само в няколко детайла виждаме есеиста, който пише за добротата, за красотата, за нежността на човешките взаимоотношения. Става дума за първите 7–8 миниатюри. Със затрогващи думи в тях се говори за природата, за вечната и свята Коледа, за църковната камбана, за цветята камбанки, за живовляка, за финеса и могѣществото на човешката ръка. Изброени са множество устойчиви словосѣчетания, в които опорната дума е *ръка*. Читателят неусетно е пренесен в дълбините на стилистично маркираните думи, характерни за всекидневието ни в битовото ни общуване: *шушумига, мижитурка, маниак, тарикат, шмекер, тѣрчи-лъжи, мѣнкам и мрънкам, шикалкавя, палализник, тѣпунгер, префѣрцунен, изкукуругал* и под. Силата на авторския анализ не е в етимологиите, нито пък във вѣвеждането на някакви неизвестни за читателя езиковедски методики. К. Попов е намерил полутоновете при употребата им, обрисувал е пестеливо отрицателния социален образ, предизвикал назоваването от българския езиков гений. И тѣй като нашата съвременност направи актуални различни шушумиги, мижитурки, тарикати, шмекери и тѣпунгери, поднесеното четиво ни звучи злободневно. Вестниците непрекъснато ни съобщават за различни мошеници, които не са се посвенили да се изгаврят с честни и почтени хора, смятайки ги за балами. Книгата ни въздейства, защото като проникновен познавач на човешката душевност К. Попов не се е увлякъл по наклонената плоскост на чисто филологическите анализи, създадени сякаш извън времето и извън битието на днешния човек.

Ако трябва с една дума да се назове основното в подхода на автора към описваните обекти, то това е финесът: на К. Попов са му чужди грубите заклеявания, силните нападки и анатемии. Неговото оръжие е тънкият намек. На няколко места прозират конкретни поводи за написаното – поведение на съседи, на приятели от знаменитото квартално кафене „Лучано“, бивши колеги и колежки. Укорът обаче е направен внимателно, с усет да не се засегне конкретният човек. Дори и в забележките личи една доброта: бичува се явлението, а не отделното лице.

Съвременният тарикат е груб и агресивен, той е дебелокож и тъп, за да разбере внушенията на написаното от К. Попов. Авторът не разчита на тази категория наши съвременници, защото е убеден, че те не си губят времето с четене. Обект на авторските размишления сме ние – хората, запазили човешкото в себе си. Той бие камбаната за нашето събуждане. Действителността ни приспа и ни превърна в неми свидетели на всякакви безобразия. Чрез книгата се търси мост към нашите души, защото ние сме много и ако сме активни, шмекерите непременно ще отстъпят.

Силно впечатление прави защитата на избраните три галицизъма: *кураж*, *мерси* и *шанс*. Задълбоченият филолог не ги подлага на гонение, както биха постъпили мнозина. Спокойно, с много примери той ни показва, че те са обогатили езика ни.

Във втората част на книгата се тълкуват 17 български пословици и поговорки. Общият патос е преклонение пред българския езиков гений. Направен е опит да се възстанови първоначалната мотивация за появата, а след това се дават различни тълкувания. Подборът на народните мъдрости е направен въз основа на всекидневната реч на съвременниците ни, а също и с оглед на практиката на изтъкнатите майстори на българското художествено слово. Последната от разглежданите пословици гласи: „Нищо не може да те оправдае, ако не си човек!“ Богатият житейски опит на автора му дава възможност да направи по-мъдри и нас, читателите.

В третата част се прави езиково-стилен анализ на произведения на Ив. Вазов („Опълченците на Шипка“, „Новото гробище над Сливница“, „Кочо“), Т. Траянов („Тайната на Струма“), П. Яворов („Градушка“), Елин Пелин („На оня свят“), Й. Йовков („Балкан“, „Албена“), Р. Стоянов („Майстори“), Н. Вапцаров („Вяра“), Б. Христов („Сватбата на мама“) и П. Дубарова („Доброта“). Набляга се на художествените средства, използвани за създаването на незабравимите творби, станали част от литературната ни класика. Подчертана е една интересна страна от междуличностните отношения между Елин Пелин и Йордан Йовков – изострено литературно съперничество, довело до създаване на забележителни произведения. К. Попов подчертава, че двамата автори напразно са хабили нерви да се нападат един друг – литературното поле е достатъчно широко и е имало място и за двамата.

С изключителна симпатия К. Попов говори за Петя Дубарова – толкова талантива и така житейски крехка, напуснала този свят едва на 17 години.

Книгата завършва с един кратък, но много съдържателен текст, озаглавен „Магията на българското слово“: езикът ни е щит и меч на българщината!

„Неугасимият пламък“ е сполучлива книга. Тя е доказателство за таланта и творческото дълголетие на своя автор. Без излишни фокуси той ни показва, че класическият литературен анализ има свое настояще и бъдеще.

МИХАИЛ ВИДЕНОВ